

WYCHOWANIE SEKSUALNE MŁODZIEŻY GŁUCHEJ

Wychowanie seksualne jest jednym ze składników wychowania ogólnego. Jest to "ogół oddziaływań i wpływów zmierzających do ukształtowania u dzieci i młodzieży postawy szacunku i zrozumienia wobec przedstawicieli płci odmiennej oraz takich uczuć wzajemnych, jakie są warunkiem wytworzenia się prawidłowych reakcji między dziewczętami i chłopcami" (Okoń 1975, s. 336).

A. Jaczewski nazywa wychowaniem seksualnym ogół oddziaływań i wpływów zmierzających do ukształtowania osoby zdrowej seksualnie, to znaczy jednostki, która:

a) akceptuje swoją płć (nie chodzi tu o bierne podporządkowanie się zdarzeniom wynikającym z faktu przynależności do danej płci, ale o pełną akceptację wyrażającą się w zadowoleniu i antycypowaniu psychologicznych korzyści płynących z tego faktu);

b) przyjmuje role z nią związane (małżeńskie i rodzicielskie);

c) bez lęku wyraża swoją seksualność w sensie psychicznym (uczucia i ich ekspresja) i fizycznym (podejmowanie stosunków seksualnych wraz z czynnościami ku temu zmierzającymi);

d) ma przy tym poczucie odpowiedzialności za skutki tego wyrazu dotyczące samego siebie (chodzi tu o odpowie-

działność za całokształt własnego seksualizmu, za rozwój własnej osobowości), partnera (szczególne znaczenie ma odpowiedzialność za powstanie nowego życia, jego niszczenie lub okaleczenie i jego skutki dla zdrowia psychicznego partnerów) i społeczeństwa (Jaczewski 1982, s. 195 - 196).

W praktyce wychowanie i uświadomienie seksualne uzupełniają się wzajemnie, gdyż zarówno wychowanie zawiera pewne elementy uświadamiające, jak i uświadomienie - elementy normatywne, wartościujące i dostarczające wzorców postępowania.

Analizując definicję wychowania seksualnego w świetle fizjologii, psychologii i socjologii płci M. Kozakiewicz (1969, s. 49 - 54) wyróżnia szereg szczegółowych zadań wynikających z tych dziedzin nauki dla wychowania seksualnego.

Fizjologia płci określa następujące zadania wychowania seksualnego:

1) troska o prawidłowy rozwój fizyczny (także w zakresie dojrzewania płciowego);

2) troska o higienę psychiczną - wytwarzanie właściwego stosunku do dziedziny płci;

3) wprowadzenie powszechnej lekarskiej analizy rozwoju seksualnego dzieci i młodzieży w celu wychwycenia wszelkich anomalii anatomicznych i fizjologiczno-hormonalnych;

4) uświadomienie młodzieży zachodzących w niej procesów fizjologicznych związanych z płcią, różnic fizjologiczno-anatomicznych między osobnikami obu płci oraz fizjologii życia płciowego.

W świetle psychologii płci zadania wychowania seksualnego są następujące.

1) przekazanie informacji na temat różnic psychologicznych między kobietą a mężczyzną;

2) dyskusowanie problematyki miłości - powiązań sensu działań seksualnych z miłością między dwojgiem ludzi;

- 3) zachęcanie do pracy nad sobą w przekonaniu, że w życiu płciowym człowieka przejawia się cała jego osobowość;
- 4) otaczanie dyskretną opieką i taktowną zyczliwością kielkujących związków uczuciowych młodzieży;
- 5) unikanie sytuacji i doświadczeń mogących wypaczać emocjonalny rozwój jednostki, komplikować jej przyszłe przystosowanie seksualne;
- 6) zapoznanie uczniów z etapami "uczenia się" miłości i jej rozwoju;
- 7) wyjaśnianie wagi czynników psychologicznych w życiu płciowym, odrębności odczuwania współżycia przez każdą płć.

Z socjologii płci wynikają następujące zadania wychowania seksualnego:

- 1) zapoznanie uczniów z problematyką ról społecznych wynikających ze zróżnicowania płci;
- 2) wyjaśnianie roli i sensu w życiu człowieka akceptowanej społecznie formy życia płciowego - małżeństwa;
- 3) przedstawienie instytucji życia płciowego sprzecznych z interesem społecznym: prostytucji, związków homoseksualnych i biseksualnych;
- 4) ukazanie wpływu istniejących norm obyczajowych na życie płciowe ludzi w danym społeczeństwie;
- 5) omówienie roli rodziny w życiu człowieka, zadań wychowawczych rodziców oraz funkcjonowania człowieka jednocześnie w dwóch wymiarach: małżeńskim i rodzinnym.

Kto ma jednak to zadanie realizować?

Większość autorów jest zgodna, iż zasadnicze znaczenie ma tu rodzina, gdyż zdobyta tam postawa wobec problemów seksualizmu może być uzupełniana lub korygowana przez inne środowiska, ale istniejące postawy niełatwo ulegają wykoźnieniu. Drugą instytucją powołaną do wychowania seksualnego jest szkoła - jest to realizacja odpowiednich programów nauczania oraz stosowanie właściwych metod wychowawczych, opartych głównie na oddziaływaniu osobowości wychowawcy. Duże znaczenie ma w tej dziedzinie także grupa ró-

wieśników oraz - obok wychowania rodzinnego i szkolnego - tzw. wychowanie równoległe, czyli ogół oddziaływań i wpływów wychowawczych skierowanych na młodzież przez środki masowego oddziaływania (prasa, film, radio, telewizja), instytucje i organizacje, m.in. również Kościół.

Krótki przegląd ogromu zadań w zakresie wychowania seksualnego stawia przed nami pytanie, jak ta dziedzina jest realizowana w środowisku młodzieży głuchej. Problematyka ta nie znalazła do tej pory opracowania w polskiej literaturze surdopedagogicznej. Tymczasem na te problemy zwracają uwagę badacze amerykańscy już w 1966 (W. Craig, P. Anderson) oraz w 1976 roku (M. S. Miller, s. 477 - 487). Stwierdzają oni, że jednostki głuche otrzymują z tego zakresu zbyt mało informacji, co jest związane z ogólnym niedostatkiem informacji, jaki głusi są w stanie odbierać z otaczającego ich świata. Dotyczy to informacji uzyskiwanych zarówno od innych osób, jak i dostarczanych przez środki masowego przekazu: radio, telewizję, filmy, słowo drukowane. Pozostają im wobec tego dwa źródła wiedzy o seksie: obserwowanie innych ludzi i własne doświadczenia (Fitz-Gerald 1985, s. 9). Badania przeprowadzone w 1977 roku ujawniły, że duży procent głuchych traktuje filmy jako źródło informacji o seksie. Wiadomo jednak, iż odbiór jest niepełny, pozbawiony słownej interpretacji znaczących scen. Biorąc natomiast pod uwagę ich własne doświadczenia S. Grossman (1972) stwierdził, że głusi, mając nikłą wiedzę z zakresu seksu, są bardziej aktywni seksualnie niż słyszący. W badaniach wcześniejszych (Rainer, 1963) 53% dorosłych głuchych ujawnia, iż swoją wiedzę na temat omawianych problemów zdobywali od rówieśników, 10% - z nauczania szkolnego zaś 6% badanych zostało poinformowanych przez rodziców. Ci sami autorzy twierdzą, iż dzieci głuche w zakresie rozwoju psychoseksualnego są bardziej niedojrzałe niż dzieci słyszące. Wybrane z dość bogatej literatury amerykańskiej wyniki badań inspirowały do podjęcia badań na terenie polskim.

BADANIA WŁASNE

Badania zostały przeprowadzone w latach 1985 - 1986 i obejmowały trzy środowiska:

- młodzież głuchą i słyszącą z zasadniczych szkół zawodowych,
- ich nauczycieli,
- ich rodziców.

Zasadniczymi technikami i narzędziami badań były ankiety i kwestionariusze zawierające szereg pytań, a także obserwacja i analiza dokumentów, m.in. kartek ze skrzynki pytań.

Badania młodzieży głuchej i słyszącej

Badaniami objęto 73 uczniów głuchych (37 dziewcząt i 36 chłopców) i 86 uczniów słyszących (42 dziewczęta i 44 chłopców).

Zebrany materiał empiryczny dotyczy następujących zagadnień:

- a) kontaktów interpersonalnych młodzieży,
- b) poglądów na założenie rodziny,
- c) problematyki fizjologii życia płciowego,
- d) problematyki psychologicznej życia płciowego,
- e) problematyki moralnej życia płciowego,
- f) problematyki społecznej życia płciowego,
- g) stopnia uświadomienia młodzieży.

Wyniki badań dotyczących dwóch pierwszych zagadnień (a, b) nie wykazały istotnych różnic między młodzieżą głuchą i słyszącą. W obu grupach większość preferuje towarzystwo mieszane, ocenia je za bardziej przyjemne niż przebywanie w grupie jednorodnej ze względu na płeć. Odpowiedzi na jedno z pytań wskazywały wyraźnie na mniejszy procent dziewcząt głuchych posiadających aktualnie sympatię. Wynika to z faktu, iż w internacie dla młodzieży głuchej chłopcy

są dziewczętom równi wiekiem, a one preferują starszych chłopców, których - przebywając w internacie - dość trudno spotkać.

Analizując plany założenia rodziny - najbardziej ostrożne są dziewczęta głuche: są niepewne i boją się swojej przyszłości, obawiają się samodzielnego życia. W badanej grupie 35% dziewcząt głuchych pragnie założyć rodzinę, u słyszących jest ich aż 69%. Ponad połowa grupy dziewcząt głuchych (56,7%) i tylko 26% dziewcząt słyszących nie ma na ten temat sprecyzowanego poglądu. Pozostałe dziewczęta z obu grup (około 5%) nie zamierzają wychodzić za mąż. Natomiast dziewczęta obu grup bardziej racjonalnie myślą o zabezpieczeniu bytu przed zamążpójściem niż chłopcy. Pragną posiadać zawód, mieszkanie, oszczędności w PKO. Chłopcy zaś do wyżej wymienionych warunków dołączają posiadanie samochodu.

Problematyka fizjologii życia płciowego. Dane uzyskane na podstawie badań wykazały ogólnie niższy poziom wiedzy seksualnej u głuchych. Przejawia się to w nieznanomości podstawowych pojęć i procesów życia płciowego.

Szczególne trudności wystąpiły w wybraniu prawidłowej odpowiedzi na pytania o drogę do powstania nowego człowieka. Młodzież słysząca w 100% wybrała właściwą odpowiedź (przez stosunek płciowy), taką odpowiedź wybrało tylko 55% głuchych chłopców i 40% dziewcząt. Liczna grupa głuchych nic na ten temat nie wie (33,3% chłopców i 37,8% dziewcząt). Zanotowano również odpowiedzi naiwne, np. przez pocałunki i pieszosoty (5,5% badanych) oraz - przez kontakt chłopca i dziewczyny (5% chłopców i 16% dziewcząt).

Równie duże braki stwierdzono w środowisku młodzieży głuchej na temat zapobiegania ciąży. O ile 70,5% chłopców i 57,5% dziewcząt słyszących wybrało prawidłową odpowiedź (środki antykoncepcyjne) o tyle wśród głuchych stanowili oni bardzo nieliczną grupę (13,8% chłopców, 10,8% dziewcząt). Natomiast nie wie nic na ten temat wśród głuchych:

66,6% chłopców i 75,6% dziewcząt. W grupie słyszących była to tylko 1 dziewczyna i 1 chłopiec.

Niektórzy badani wybierali również odpowiedź "unikanie stosunków płciowych" - wśród głuchych: 8,3% chłopców i 13,5% dziewcząt, wśród słyszących: 22,7% chłopców i 28,6% dziewcząt. Nieliczni w obu grupach podkreślali stosowanie lekarstw.

Jednym z trudnych problemów fizjologii życia płciowego są zbcoczenia seksualne. Tu również niewiedza głuchych okazała się znacząca. Nic na ten temat nie wie aż 66,6% głuchych chłopców i 64,8% dziewcząt, wśród słyszących był to 1 chłopiec i 2 dziewczyny. O braku panowania nad popędem płciowym pisała bardzo liczna grupa młodzieży słyszącej (ponad 60%), natomiast tak sądziły tylko 3 osoby głuche. O tym, że jest to choroba pisały nieliczne grupy obu zespołów (13 głuchych i 12 słyszących).

Problematyka psychologiczna życia płciowego. Materiał empiryczny dotyczył odpowiedzi na takie pytania, jak: co to jest miłość, jaka jest różnica między miłością a przyjaźnią, kiedy mówimy o przyjaźni a kiedy o miłości między chłopcem a dziewczyną.

Wyniki badań ukazały dość znaczne różnice między obu zespołami, natomiast nie są one znaczące, gdy chodzi o płć, tak w jednej, jak i w drugiej grupie.

Wiedza młodzieży głuchej w tym zakresie jest inna. Odmiennosc tę należy tłumaczyć defektem słuchu, który jest przyczyną niedojrzałości uczuć i osobowości. W wypowiedziach młodzieży głuchej daje się zauważyć pewien stopień infantylizmu. Młodzież słysząca za najskuteczniejszy sposób zdobycia partnera uważa posiadanie pozytywnych cech charakteru, natomiast głusi akcentowali przede wszystkim dawanie podarunków jako oznak miłości, zaś pewna grupa słyszących wymieniała pieszczoty, pocałunki i współżycie płciowe.

Problematyka socjologiczna życia płciowego obejmowała takie zagadnienia jak:

- pełnienie ról społecznych w zależności od płci,
- problemy życia małżeńskiego i rodzinnego,
- normy społeczno-moralne współżycia seksualnego.

Analiza porównawcza wyników w zakresie problematyki socjologicznej skłania do stwierdzenia, iż między grupami młodzieży głuchej i słyszającej nie zauważono istotnych różnic. Młodzież traktuje kwestię małżeństwa poważnie, wymagając od przyszłego małżonka wierności, mądrości, wyrozumiałości, pracowitości, dbałości o dom i dzieci oraz serdeczności.

Wypowiadanie się na temat problematyki socjologicznej nie nastroczało obu grupom trudności. Młodzież ma w tym zakresie dużo wiadomości i prezentuje pozytywne postawy. Młodzież widzi swoje małżeństwo jako partnerskie, czego przykładem jest wypowiedź uczennicy głuchej "mąż i żona mają równe prawa". Konflikty w małżeństwie winny być - zdaniem badanych - rozwiązywane przez "spokojne rozmowy".

Problematyka moralna życia płciowego dotyczyła: wierności chłopca, dziewczyny, męża, żony oraz podejmowania stosunków płciowych przed ślubem, przerywania ciąży, zbroczeń seksualnych i rozwodów.

Wiedza jak i poglądy młodzieży głuchej okazały się być na dużo niższym poziomie niż młodzieży słyszającej. Często notowano odpowiedzi typu "nie wiem". Najczęściej taka odpowiedź padała, gdy pytano o zbroczenia seksualne, o czym wspomniano już wcześniej.

Wiąże się z tym również problem wykroczeń seksualnych, które na podstawie badań Rainera (1969) występują częściej w populacji głuchych niż słyszających. Jego zdaniem przyczyną może być ogólna niedojrzałość głuchych, niedostatek wiedzy na temat seksu, życia rodzinnego, a także kilkuletni pobyt w internacie, np. rygorystyczny podział na grupy według płci, "nadzorowane" przez kadrę, a tym samym ubogie kontakty społeczne chłopców i dziewcząt.

Duże różnice zanotowano w poglądach na problem przerywania ciąży. Ponad połowa młodzieży głuchej nic na ten temat nie wie (55% chłopców i 58% dziewcząt), u słyszących było takich tylko 4%. O tym, że jest to zabicie dziecka mówiło wśród słyszących aż 82% dziewcząt i 61% chłopców. W ten sposób ocenia przerywanie ciąży tylko 26% głuchych chłopców i 20% dziewcząt. Pozostali oceniają to jako usunięcie komórek - głusi: 10% chłopców i 11% dziewcząt, słyszący: 29% chłopców i 6% dziewcząt.

Nieliczna grupa - ok. 10% głuchych i 7% słyszących uważa przerywanie ciąży jedynie za regulację urodzeń.

Jednym z problemów moralnych, na który warto zwrócić uwagę, jest opinia badanych na temat rozwodów. Zdecydowana większość młodzieży słyszącej (50% chłopców i 70% dziewcząt) nie popiera rozwodu, u głuchych jest to mniej liczna grupa (40% chłopców i 20% dziewcząt). Proporcje danych zmieniły się, gdy zapytano, czy wolno się rozwodzić, gdy są w małżeństwie dzieci. Wtedy przede wszystkim głusi nie popierali rozwodu (45% chłopców i 66% dziewcząt). U słyszących natomiast taką opinię wyraziło tylko 22% chłopców i 40% dziewcząt.

Stopień uświadomienia młodzieży. Ostatnie pytania w kwestionariuszach dotyczyły tego zagadnienia oraz oceny przedmiotu "Przysposobienie do życia w rodzinie".

W grupie młodzieży głuchej informatorami o takich tematach, jak poczęcie dziecka, środki antykoncepcyjne itp. są - podobnie jak w USA - koledzy i koleżanki głuche, potem matka (częściej w przypadku dziewcząt). Nikły udział rodziców w uświadamianiu można tłumaczyć utrudnionym kontaktem z głuchym dzieckiem.

Młodzież głuchą proszono o ocenę wiadomości, jakie zdobywa na lekcjach "pdż" - 80% chłopców i 60% dziewcząt oceniło te lekcje jako ciekawe. Młodzież zapytana o tematy, które najbardziej ją interesują, wymieniła:

1. ciąża i poród	<u>dziewczęta</u> 86%,	<u>chłopcy</u> 41%
2. obowiązki męża i żony	71%	66%
3. współżycie płciowe	64%	16%
4. dojrzewanie chłopca i dziewczyny	57%	66%
5. wychowanie dzieci	57%	58%
6. zapobieganie ciąży	50%	16%
7. choroby weneryczne	42%	21%
8. zbroczenia seksualne	35%	25%

Młodzież twierdziła, że nauczyciel mówi zbyt mało lub wcale nie mówi o współżyciu płciowym, zapobieganiu ciąży, chorobach wenerycznych i zbroczeniach seksualnych. Na pytanie "z kim możesz rozmawiać na intymne tematy", młodzież głucha wymieniła najczęściej kolegów. Jest to zjawisko niepokojące, gdyż partnerami do rozmów są rówieśnicy również głusi, których wiedza i stopień uświadomienia nie są wystarczające, a postawy nie zawsze właściwe.

Zebrany wśród młodzieży materiał empiryczny pozwala na wysunięcie kilku postulatów wynikających z badań:

- zrewidować program nauczania przedmiotu "pdż", poszerzyć go o problematykę psychologiczną i moralną życia płciowego;

- zwiększyć udział środków wizualnych na lekcji (plakaty, filmy, przeźrocza, taśmy video);

- opracować podręcznik lub skrypt dla głuchych;

- organizować pogadanki z osobami kompetentnymi (lekarz, psycholog - zapewnić tłumaczenie pogadarek), winny to być osoby obce, co zwiększa anonimowość kontaktów;

- zorganizować "telefon zaufania" - dyżur osoby zaufanej dla rozmów intymnych lub skrzynkę pytań, okresowo pogadanki na tematy poruszane przez młodzież;

- zrewidować słownictwo seksualne młodzieży, poszerzyć je i wysubtelnić;

- rozwijać współpracę w tym zakresie między domem rodzinnym młodzieży, szkołą i internatem.

Badania rodziców młodzieży obu grup

Były to badania uzupełniające mające nakreślić obraz ich opinii i trudności w tym zakresie.

Badaniami objęto 40 rodziców młodzieży głuchej i tyle samo - młodzieży słyszącej. Materiał empiryczny uzyskano na podstawie ankiet i kwestionariuszy. Grupa rodziców młodzieży głuchej częściej posiada wykształcenie na poziomie niższym, ich sytuacja życiowa i warunki materialne są również gorsze, są to częściej rodziny wielodzietne.

Rodzice młodzieży głuchej bardzo rzadko lub tylko okazjonalnie poruszają ze swoimi dziećmi tematykę życia intymnego, z tym, że również ich dzieci głuche są rzadko inicjatorami tych rozmów, a 65% badanych nigdy nie zwraca się w tych sprawach do rodziców. Jeśli jednak takie rozmowy są podejmowane, to częściej z matką, np. córki rozmawiają czasami o zapobieganiu ciąży. Rodzice czują się zakłopotani uświadamianiem seksualnym, chętnie pozostawiają ten problem nauczycielom.

Za najtrudniejsze tematy wybrali oni:

- stosunki płciowe,
- samogwałt.

Zdecydowana większość rodziców nie orientuje się, czy ich dziecko posiada wiadomości na temat: porodu, menstruacji, masturbacji itp.

W grupie rodziców młodzieży głuchej było aż 20% takich, którzy wyjaśniają sposób poczęcia dziecka słowami: "bocian przyniósł", a 25% nie udziela na to pytanie odpowiedzi. Są wśród rodziców i tacy, którzy uważają, że "z wiekiem wszystko przyjdzie", "mnie też nikt nie tłumaczył". Podobne postawy rodziców wobec uświadamiania dzieci głuchych stwierdził E. Love (1983, s. 46) - rodzice twierdzili, że tzw. trudne tematy należy omawiać z dziećmi 11, 12-letnimi, gdy tymczasem nauczyciele mówią o tzw. wczesnej interwencji, czyli za odpowiedni do poruszania tej problematyki uważają wiek między 6 a 8 rokiem życia.

Badania nauczycieli młodzieży obu grup

Drugą grupą dorosłych objętych badaniami byli nauczyciele: 41 osób ze szkół dla głuchych (zasad. zaw.) i tyle samo ze szkół dla młodzieży słyszącej. Materiał empiryczny dostarczył informacji na następujące tematy:

- opinie nauczycieli odnośnie wychowania seksualnego,
- prowadzenie rozmów z młodzieżą na tzw. trudne tematy,
- metody, środki i pomoce dydaktyczne stosowane na lekcjach "pdż" oraz kształtowanie właściwych postaw młodzieży wobec seksu.

Wyniki pozwoliły ustalić, iż wiedza i poglądy nauczycieli tak jednej jak i drugiej grupy nie są w pełni zadowalające, z tym - że nauczyciele młodzieży głuchej prezentują bardziej nowoczesne poglądy - uważają np., że już w młodszych klasach szkoły podstawowej nie powinno się unikać trudnych tematów (ze szkół dla głuchych: 95%, ze szkół dla słyszących: 55%). Równocześnie jednak do tematu, który najrzadziej poruszają w tym okresie szkolnym należy zapłodnienie. Wciąż jednak zbyt małą rolę przypisują sobie tak nauczyciele jak i wychowawcy internatu jako osoby kompetentne w tej dziedzinie wychowania.

Jeśli chodzi o okres dojrzewania młodzieży to obie grupy pedagogów (ok. 95%) są zgodne, że młodzież winna otrzymać pełną informację, choć w praktyce tego nie realizują. Nauczyciele młodzieży głuchej nadal głównie rodziców czynią odpowiedzialnymi za uświadomienie dzieci.

Prawie wszyscy nauczyciele rozumieją potrzebę łączenia biologicznego i etycznego aspektu wychowania seksualnego, uważają nadto, iż wychowanie seksualne winno stanowić integralną część szeregu wzajemnie skoordynowanych przedmiotów nauczania

Za szczególnie trudną tematykę pedagodzy obu grup uznali:

- stosunek płciowy i zapłodnienie,
- samogwałt.

Nawiązując do wspomnianych już badań, E. Love (1983) stwierdził, że 87% profesjonalistów jest zdania, iż w ramach wychowania seksualnego należy poruszać takie tematy, jak: poczęcie dziecka, rozwój płodu, problemy małżeństwa. Natomiast takie tematy jak samogwałt, przerywanie ciąży, sterylizacja, pornografia - winny się znaleźć w programie nauczania w opinii ok. 40% badanych.

Opinia pedagogów o programie nauczania "pdz" jest dość negatywna - treści tego przedmiotu są zbyt obszerne w stosunku do ilości godzin, niektóre tematy realizowane są pobieżnie. Głównymi metodami nauczania są metody słowne, film ma zastosowanie tylko w 25% lekcji. Nauczyciele uważają, że koedukacja na tych lekcjach nie jest wskazana ze względu na intymność treści tego przedmiotu. Niepokój budzi pewna grupa nauczycieli młodzieży głuchej (ok. 20%) nie dostrzegająca korzyści płynących z tego przedmiotu. Z drugiej strony większość pedagogów stwierdza, iż do tematyki wywołującej największe zainteresowanie młodzieży obu grup należy:

- ciąża,
- rozwój płodu,
- poród,
- zapobieganie ciąży.

Nauczyciele młodzieży głuchej napotykają na większe trudności w nauczaniu tego przedmiotu ze względu na specyficzne cechy uczniów głuchych - niedojrzałość emocjonalno-intelektualną, trudności językowe, brak pomocy naukowych dostosowanych do poziomu uczniów głuchych.

Cóż więc proponują nauczyciele i jakie postulaty wynikają z ich wniosków?

1. Wybór przez kierownictwo placówki odpowiedniego nauczyciela do nauczania "pdz" nie może być przypadkowy.

2. Instytucje odpowiedzialne za kształcenie nauczycieli winny organizować kursy i szkolenia na temat wychowania seksualnego.

3. Należy opracować podręcznik i broszury uwzględniające poziom słownictwa głuchych.

4. Do programu nauczania "pdż" włączyć tematy dotyczące narkomanii, alkoholizmu i prostytucji.

5. Konieczne jest przygotowanie specjalistycznych pomocy dydaktycznych.

6. Winno się opracować program wychowania seksualnego do realizacji na lekcjach wychowawczych i w internacie.

Powodzenie w zakresie wychowania seksualnego młodzieży głuchej jest w dużej mierze uwarunkowane współpracą szkoły i domu rodzinnego. Winno się ukształtować zdrowe, prawidłowe postawy wobec problemów życia płciowego. Rozwój seksualny jest bowiem "drogą", którą każdy - a więc i głuchy - młody człowiek musi przejść, by osiągnął pełnię rozwoju własnej osobowości.

LITERATURA

Craig W., Anderson P., The role of residential schools in preparing deaf teenagers for marriage. American Annals of the Deaf, 111, 1966.

Fitz-Gerald D., Fitz-Gerald M., Viewpoints: Sex Education and Deafness. Gallaudet College, Washington 1985.

Jaczewski A., Obuchowska J., Rozwój erotyczny, Warszawa 1982, WSiP.

Kozakiewicz M., U podstaw wychowania seksualnego, Warszawa 1969, PZWL.

Love E., Parental and Staff Attitudes toward Instruction in Human Sexuality for Sensorially Impaired Students at the Alabama Institute for Deaf and Blind. American Annals of the Deaf, vol. 128, nr 1, 1983.

Miller M. S., Who's afraid of sex education?, Education Digest, nr 16(9), 1976.

Okoń W., Słownik pedagogiczny, Warszawa 1975, PWN.

Rainer J. D., Alshuler K., Kallman F. T., Deming W. E., Family and mental health problems in the deaf population. New York 1963.